

ORTA KARADENİZ'DE TÜRK İSKÂNİ
**BAYRAMLI/HACIEMİROĞULLARI
BEYLİĞİ**

EDİTÖRLER

Sadullah GÜLTEN-Murat ÖZKAN
Mesut KARAKULAK-Kamil YAVUZ

ORDU BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

Kültür Yayınları - 45

ORTA KARADENİZ'DE TÜRK İSKÂNI
BAYRAMLI/HACIEMİROĞULLARI BEYLİĞİ

ISBN: 978-605-2176-43-6

KÜLTÜR, TURİZM VE SANAT DAİRESİ BAŞKANLIĞI
Kültür, Turizm ve Sanat Şube Müdürlüğü

KATKIDA BULUNAN

Zabit YÖN
Mehmet DEMİRBAŞ

EDİTÖR

Prof. Dr. Sadullah GÜLTEN
Doç. Dr. Murat ÖZKAN
Doç. Dr. Mesut KARAKULAK
Dr. Öğr. Üyesi Kamil YAVUZ

REDAKTÖR

Tuğba AKYURT

TASARIM

Ahmet Metin SEZER
M. Cihat DÖLEŞ
Talip KORKMAZ
Zarife AYKUT

BİRİNCİ BASKI

2000 Adet

Baskı: İstikbal Gazetesi
Baskı Tarihi: Ekim 2023
Baskı Yeri: Ordu

Kitapta yer alan yazılar ve görsellerin sorumluluğu yazara ait olup bütün yayın hakları Ordu Büyükşehir Belediyesine aittir.
Telif sahibinin izni alınmadan kısmen veya tamamen basılamaz ve çoğaltılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Para ile satılamaz.

BEYLİĞİN ADI ÜZERİNE BİR ANALİZ: HACIEMİROĞULLARI MI? BAYRAMLU MU?*

Ahmet Safa YILDIRIM**

Giriş

14. yüzyılın hemen başlarında Ordu yöresi Bayram Bey liderliğinde Türk fetih ve iskânına sahne olmuştur. Dönemin ana kaynaklarında beyliğin adlandırılması konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Osmanlı arşiv belgeleri incelendiğinde Bayram Bey'in adına izafeten Ordu yöresi için 1455-1859 yılları arasında Bayramlu ve Bayramlı ifadelerinin kullanıldığı görülmektedir. Bu da beyliğin nasıl adlandırılması gerektiğine dair bir fikir oluşturmaktadır. Araştırmacıların vermiş olduğu bir isim olan Hacıemiroğulları tabiri ise ilk defa 1948 yılında kullanılmaya başlanmış son yıllarda genel kabul haline dönüşmüştür. Tarihi kaynaklarda adından bahsedilen ilk hükümdarın Bayram Bey olması ve beylik topraklarına dair ilk resmî belge olan 1455 tahririnde Ordu ve çevresinin genel bir adlandırılmaya Bayramlu olarak anılmasından dolayı beylik tanımlanırken *Bayramlu Beyliği* adının kullanılması gerekmektedir.

Bu çalışmada, 14. yüzyıl başlarında Ordu yöresinde inkişaf eden ve yüz yıldan fazla bir süre varlığını sürdüren Türkmen Beyliği'nin adlandırılması konusu incelenmektedir. Bölgenin fethinde önemli bir rol oynayan Bayram Bey ve ardılları tarafından idare edilen beyliğin adlandırılmasında kullanılan ikilemin (Hacıemiroğulları/Bayramlu) nedenlerinin ortaya çıkarılması ve tarihi kaynaklara uygun olarak beyliğin nasıl adlandırılması gerektiği konusunda bir çözüm üretmek amaçlanmaktadır. Bu sebeple burada beyliğin siyasi tarihinden bahsedilmeden ana kaynaklar ve araştırma eserler incelenerek yalnızca beyliğin adlandırılması konusu irdelenmiştir.

Bu çalışma hazırlanırken Ordu yöresi tarihiyle ilgili literatür taraması yapıldı. Bölgenin erken Türk tarihi hakkında ana kaynak olan *Panaretos Kroniği*¹ ve *Bezm u Rezm*² olmak üzere Ruy Gonzalez de Clavijo'nun seyahatnamesi³ incelendi. Akabinde "katalog.devletarsivleri.gov.tr" adresinde basit arama usulüyle "Bayramlu", "Bayramlı", "Ordu", "Ordu-yı Bayramlu/Bayramlı", "Ordu Sancağı", "Ordu Kazası" anahtar kelimeleri tarandı ve ortaya çıkan yüzlerce sonuç içerisinde 15. ve 19. yüzyıllara ait çok çeşitli belgelere ulaşıldı. Bölgenin Osmanlılar tarafından ilhak edilmesinden sonra kayıt altına alınan ve günümüze ulaşan en eski tarihli (1455) tahrir defterinden başlanarak sonraki yüzyıllara ait tahrir, muhasebe, avarız ve nüfus defterlerinde kaydedilen adlandırmalar tespit edildi. Çevrimiçi katalogdan ulaşılabilen bu belgeler, araştırmacıların daha kolay erişebilmeleri için sayfa numaraları yerine poz numaralarıyla gösterildi. Bununla beraber 1827-2022 yılları arasında yayınlanmış, Ordu yöresi tarihiyle ilgili araştırma eserler tespit edilerek bu eserler yayın yıllarına göre tasnif edildi. Böylece beyliğin adlandırılması hususundaki mevcut bilgiler derlenerek tartışmalar belirlendi. Bu araştırma hazırlanırken doküman analizi deseni kullanıldı. Doküman/Metin analizi yöntemiyle toplanan verilere metin/içerik analizi uygulandı.

Ana Kaynaklarda Adlandırma

Bulgular ve Yorumlar

Ordu yöresinde Türk fetih ve iskânı konusunda doğrudan ilk bilgiler Trabzon Komnenos İmparatorluğu saray tarihçisi Panaretos'un Kroniği'nde bulunmaktadır. Bu kronikte Bayram Bey'in **Παριάμις** (Pariámis), oğlu Hacı Emir Bey'in **Χατζύμορις, ó υἱός τοῦ Παριάμις**, (Chatzýmyris, o yíos toũ Pairámi / Hacı Emir, Bayram'ın oğlu) ve torunu Süleyman Bey'in **Σουλαμανπέχ**, (Soulamanpéç) adları geçmektedir⁴. Buna rağmen eserde bey-

* Bu çalışma, kıymetli hocam Doç. Dr. Savaş Eğilmez'le birlikte kaleme aldığımız "Bayramlu Beyliği ve Beylik Mirası Olarak "Ordu" Adı", başlıklı makaleden üretilmiş ve genişletilmiştir. Bk. Savaş Eğilmez, Ahmet Safa Yıldırım, "Bayramlu Beyliği ve Beylik Mirası Olarak "Ordu" Adı", Çayeli'nden Erzurum'a Yrd. Doç. Dr. Cemil Kutlu: Armağan Kitap, Ed., Selami Kılıç, Ahmet Safa Yıldırım, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2016, s. 307-346.

** Dr. Öğr. Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ahmet.yildirim@atauni.edu.tr

1 *Panaret'in Trabzon Tarihi*, Neşr., A. Hahanov, Terc., Enver Uzun, Eser Ofset, Trabzon 2004.

2 Aziz bin Erdeşir-i Esterâbâdi, *Anadolu Türklerine Aid Tarihi Menbalar I: Bezm u Rezm*, (Farsça), Neşr., Köprülüzâde Mehmed Fuad Bey, Evkâf Matbaası, İstanbul 1928; Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdi, *Bezm u Rezm (Eğlence ve Savaş)*, Çev., Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2014.

3 Ruy González de Clavijo, *Timur Devrinde Kadis tan Semerkand'a Seyahat*, Çev., Ömer Rıza Doğrul, Köprü Kitapları, İstanbul 2016.

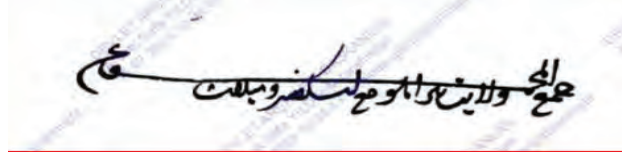
4 *Panaret'in Trabzon Tarihi*, s. 45,52,59,67,79,91.

liğin nasıl adlandırıldığına dair herhangi bir veri bulunmamaktadır.

Ordu yöresi tarihi açısından bir diğer ana kaynak olan *Bezm u Rezm*'de⁵ Bayram Bey'den bahsedilmekle birlikte gerçek adı Hacı İbrahim (حاجى ابراهيم) olan Hacı Emir Bey ve oğlu Süleyman Bey'in (كعب نامىلس) adları geçmektedir. Eserde Ordu yöresi için hem *vilâyet-i Hacı Emîr* (رىمى اىچاچ تىالو) hem de *vilâyet-i Süleyman Beg* (كعب نامىلس تىالو) tanımlamaları aynı anda kullanılmıştır⁷. Bu ifadelerin bir arada kullanılıyor olması beyliğin adıyla ilgili olmayıp baba ve oğulun halef-selef olmasından ileri gelmektedir. Dolayısıyla *Bezm u Rezm*'de beyliğin adıyla ilgili bir bilgi bulunmamaktadır.

Yukarıdaki kaynaklar haricinde Ruy Gonzales de Clavijo'nun seyahatnamesinde Ordu yöresi tarihi hakkında birtakım bilgilere tesadüf edilmektedir. 15. yüzyılın hemen başlarında Emir Timur'a elçilik vazifesiyle Karadeniz'in güney kıyıları takip eden seyreden bir Ceneviz gemisinde bulunan Ruy Gonzales de Clavijo'nun bölgeden yalnızca deniz yoluyla geçtiği, burada karaya çıkmadığı, doğrudan bir gözlemde bulunmadığı ve verdiği bilgileri muhtemelen kendisiyle birlikte seyahat edenlerden derlediği dikkate alındığında ilk iki esere göre daha az muteber olduğu sonucu ortaya çıkacaktır. Yine de bahsi geçen eserde Hacı Emir adının farklı bir yazımına (un senior Turco que ha nombre Arzamir/Arzamir adında bir Türk Beyi)⁸ rastlanılmaktaysa da bu eserde beyliğin genel bir adlandırılması bulunmamaktadır.

Bölgenin idari bir bütün olarak adlandırılmasına dair ilk resmî kayıt Bahaeddin Yediyıldız ve Ünal Üstün tarafından transkripti yapılan BOA. TT.d. 13'te kayıtlı 1455 tarihli tahrir defteridir⁹. Defterin son sayfasında bulunan "*Cem'ul-mecmû'u-i Vilâyet-i Bayramlı ma'a İskefsir ve Milas*" ifadesinde yer alan "*Vilâyet-i Bayramlı*" tamlaması, Osmanlı öncesi dönemde Ordu yöresinin Bayramlı ülkesi/toprakları/hâkimiyet sahası olarak tanımlandığının açık bir ifadesidir.

Şekil 1. Ordu ve Çevresinin Adlandırılmasına Dair İlk Resmî Kayıt (BOA. TT.d. 13. poz.216, s.425)

Osmanlı arşiv kayıtları incelendiğinde; Anadolu'da Karesi, Aydın, Saruhan, Hamid, Teke, Menteşe, Karaman gibi Osmanlılar tarafından ilhak edilen beyliklere ait toprakların Osmanlı idaresinde herhangi bir değişikliğe gidilmeksizin eski adlarıyla anılmaya devam ettikleri görülmektedir¹⁰. Bundan hareketle benzer durumun Ordu yöresi için de söz konusu olduğu düşünüldüğünde buradaki beyliğin, Osmanlı öncesi dönemde Bayramlı olarak adlandırılıyor olması güçlü bir olasılıktır.

Bayramlı sözcüğü üzerinde durulacak olursa; Türk/Oğuz boy teşkilatında hanedan, oymak ve cemaat adları genellikle kurucusunun adına eklenen "lı", "li", "lu", "lü" ekleriyle tanımlanmaktadır. Yani isim+lı/li/lu/lü, adı geçen şahsa ait oymağı, cemaati, ülkeyi, tebaayı veya hanedanı ifade etmektedir¹¹. Buradan, Bayram+lu sözcüğünün de Bayram'a ait olanları, Bayram'ın ülkesini, hanedanını, cemaatini ve tebaasını tarif ettiği gerçeği öne

5 Eserin yazarı Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdî, Kadı Burhaneddin Ahmed'in Sivas'taki sarayında himaye görmüş bir kişidir. Dolayısıyla dönemin haberlerini birinci elden duymuş veya şahit olmuştur.

6 Türkçe tercümesinde Hacı İbrahim adından bahsedilmeyen Farsçasında bu ada rastlanmaktadır. Bk. Esterâbâdî, *Anadolu Türklerine Aid Tarihi Menbalar I: Bezm u Rezm*, s. 333.

7 Esterâbâdî, *Anadolu Türklerine Aid Tarihi Menbalar I: Bezm u Rezm*, s. 332; Esterâbâdî, *Bezm u Rezm (Eğlence ve Savaş)*, s. 323.

8 *Historia del Gran Tamorlan: E Itinerario y Enarracion del Viage, y Relacion de la Embajada que Ruc Gonzalez de Clavijo le Hizo por Mandado del Muy Poderoso Señor Rey don Henrique el Tercero de Castilla*, Madrid 1782, s.82, Eserin Ömer Rıza Doğrul tarafından yapılan Türkçe tercümesinde Erzamir olarak geçmektedir. Bk. Ruy González de Clavijo, *Timur Devrinde Kadis'tan Semerkand'a Seyahat*, s. 75.

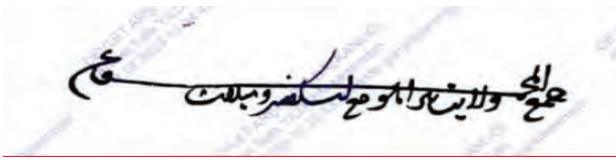
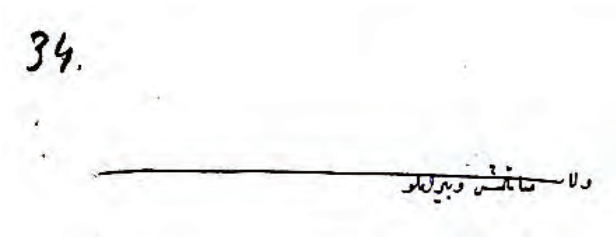
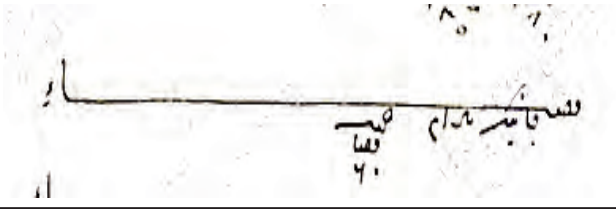

9 Bahaeddin Yediyıldız, Ünal Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I: 1455 Tarihli Tahrir Defteri*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

10 Saruhan, Aydın, Hamid, Menteşe, Karesi için bk. BOA. DFE.RZ.d. 1. (poz: 2, 31, 123, 126, 235); Teke için bk. BOA. TT.d. 14; Karaman için bk. BOA. TT.d. 1085.

11 Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı'dan Günümüze Yer Adları", *Belleten*, C. 76, Sa. 275, Nisan 2012, s. 151-153.

çıkılmaktadır. Dolayısıyla tarihi kaynaklarda adı ilk defa Panaretos Kroniği'nde geçen Bayram Bey'in¹² adına izafe-ten Ordu yöresi için *Bayramlı* adlandırmasının kullanılmış olması kuvvetle muhtemeldir¹³. Böylece Panaretos'un bahsettiği Bayram Bey ile 1455 tahririnde ifade edilen *Vilâyet-i Bayramlı* arasındaki ilişki bir temele oturtulabilmektedir. Buna ilave olarak Osmanlı muharrirlerine bölgeyi tarif edenlerin hâlihazırda ilhak edilmiş olan beyliğin mensupları¹⁴ olduğu hesaba katıldığında, adlandırma konusunda yanılma olamayacağı, bölge insanı ülkelerini nasıl adlandırıyor ise kayıtlara da aynı şekilde geçeceği aşikârdır. Yukarıda ifade ettiğimiz bilgilere ek olarak, Osmanlı arşivinde 18. yüzyılın ilk çeyreğine ait bir belgenin ilk satırında "*Bayramlı Kazasında Bayram Bey'in bina eylediği cami-i şerif...*" ifadesi¹⁵, tarihte ilk defa Bayram Bey ve Bayramlı adlarının bir arada kullanıldığı nadir bir örnektir.

1485'ten sonra Osmanlı taşra idari sisteminin bölgede tam olarak uygulanmasıyla birlikte her ne kadar *Vilâyet-i Bayramlı* genel adı ortadan kalkmış olsa da aşağıdaki tabloda belirtildiği üzere *Bayramlı* veya *Bayramlı* adının 1455-1858 yılları arasında 400 yılı biraz aşkın bir süre resmî belgelerde kullanıldığı görülmektedir.

Yıl	Kaynak	Transkripsiyon
1455		Vilâyet-i Bayramlı ¹⁶
1485	34. 	Vilâyet-i Satılmış ve Bayramlı ¹⁷
1520		Kaza-i Canik-i Bayram ¹⁸
1573-74	31 	Kaza-i Bayramlı ¹⁹

12 Panaret'in Trabzon Tarihi, s.52, 79.

13 Bahaeddin Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi (1455-1613)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1985, s. 41.

14 1455 tahririnde "ez-takrîr" ifadesiyle birlikte divanbaşlıkların adları yazılmıştır. Örn. Bölük-i Geriş-i Bucak ez takrir-i Kethüdâ Mustafa, divanbaşı" (bk. Yediyıldız, Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I: 1455 Tarihli Tahrir Defteri*, s. 16), dolayısıyla tahrir kayıtlarının tutulmasında divanbaşlıkların rolü büyüktür. Bu tahrirde adları verilen divanbaşlıklara ait yurtluk olarak belirtilen arazilere tesadüf edilmektedir. Bu da onların bölge halkından olduklarını göstermektedir. Örneğin Alibeğeci'nin divanbaşı Hasbun Kethüdâ'nın Üveyskara köyünde yurtluğu bulunmaktadır. Bk. Yediyıldız, Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I: 1455 Tarihli Tahrir Defteri*, s. 89; Fermûde'nin Savcılı Mezraası, Geriş-i Bucak'ın Divanbaşı Mustafa Kethüdâ'nın (Yediyıldız, Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I: 1455 Tarihli Tahrir Defteri*, s. 111); Fidâverende'ye bağlı Sarucaköy, Hafsamana Divanbaşı Bulduk Kethüdâ'nın yurdudur (Yediyıldız, Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I: 1455 Tarihli Tahrir Defteri*, s. 167).

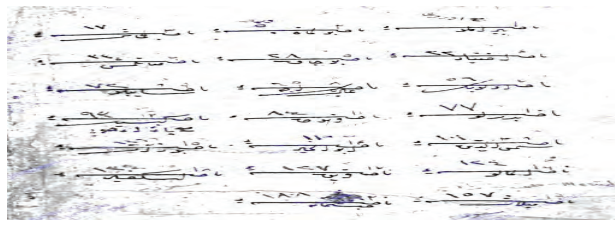
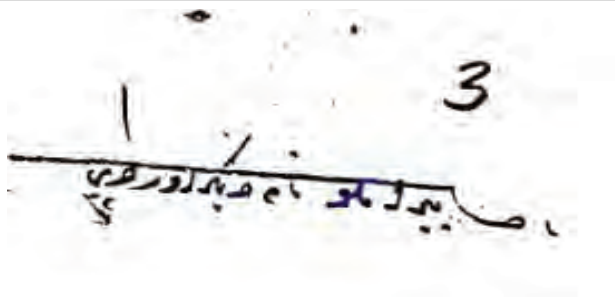
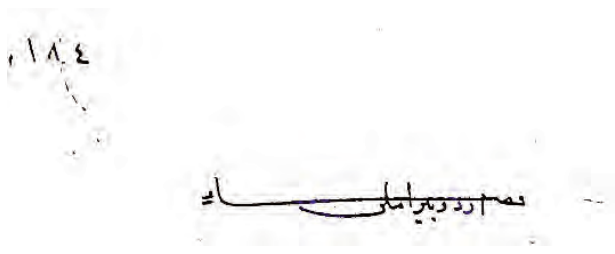
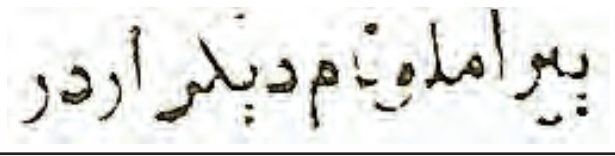

15 BOA. C.EV. 249/12415

16 BOA. TT.d. 13, (poz. 216)

17 BOA. TT.d. 37, (poz. 19); Bahaeddin Yediyıldız, Ünal Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları II: 1485 Tarihli Tahrir Defteri*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2002, s. 537.

18 BOA. TT.d. 387, (poz. 288), Bahaeddin Yediyıldız, Mehmet Öz, Ünal Üstün, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları III: 387 Numaralı Defter-i Karaman ve Rum'un Canik Livâsi'na Âit Bölümü (1520)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2002, s. 229.

19 BOA. TT.d. 557 (poz. 15)

		Nahiye-i Bayramlı ²⁰
1613-14		Nahiye-i Bayramlı nâm-ı diğer Ordu ²¹
1642-43		Kaza-i Ordu-yı Bayramlı ²²
17. yy ortaları		Bayramlı nâm-ı diğer Ordu ²³ (Ordu yazısı hatalı sondaki "r" yerinen "vav" olmalıydı.)
17. yy ortaları		Bayramlı ²⁴

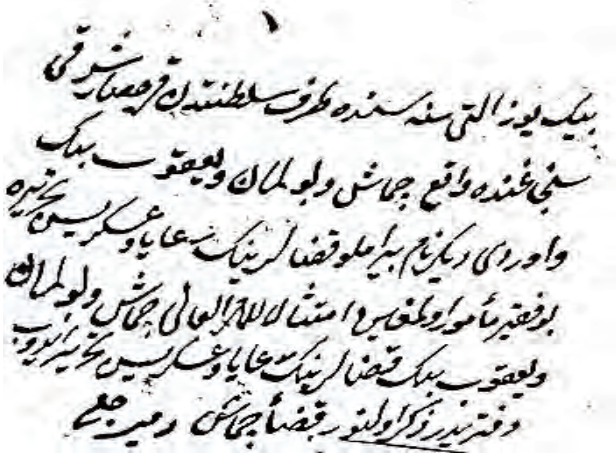
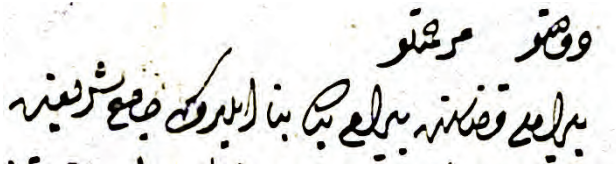
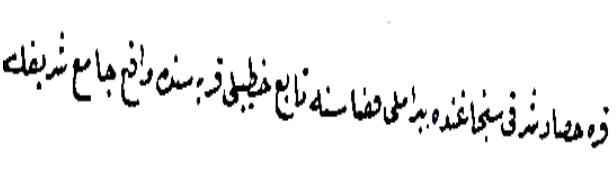
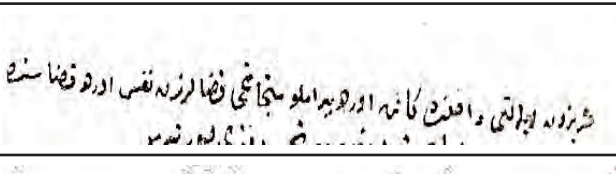
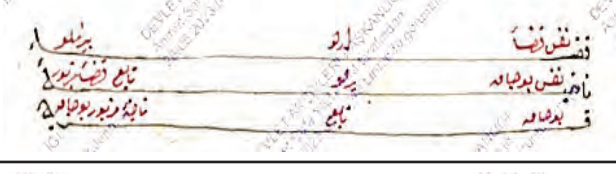

20 BOA, TK.GM.d. 99 (poz. 6)

21 BOA, TT.d. 716, (poz. 2)

22 BOA, MAD.d. 299; (poz. 186); Mehmet Öz, Fatma Acun, *Orta Karadeniz Tarihinin Kaynakları VII: Karahisar-ı Şarki Sancağı Mufassal Avârız Defteri (1642-43 Tarihi)*, s. 233,427.

23 *Kitâb-ı Cihânnümâ li-Kâtib Çelebi*, Tıpkıbasım, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2009, s. 424.

24 *Kitâb-ı Cihânnümâ li-Kâtib Çelebi*, s. 630.

1694-95		Ordu-yı diğēr nâm-ı Bayramlı ²⁵
1723		Bayramlı Kazası'nda Bayram Bey'in bina eylediği cami-i şerif... ²⁶
1815		Karahisar-ı Şarkî sancağında Bayramlı Kazası'na tâbi Hatibli karyesinde vâki camii şerif... ²⁷
1843-44		Trabzon eyâleti dahilinde kâin Ordu-yı Bayramlı sancağı kazalarından Nefs-i Ordu Kazası'nda... ²⁸
1851		Nefs-i Kaza-i Ordu-yı Bayramlı ²⁹
1854		Kaza-i Ulubey tâbi-i Liva-i Ordu-yı Bayramlı ³⁰

25 BOA. KK.d. 2765 (poz. 2)

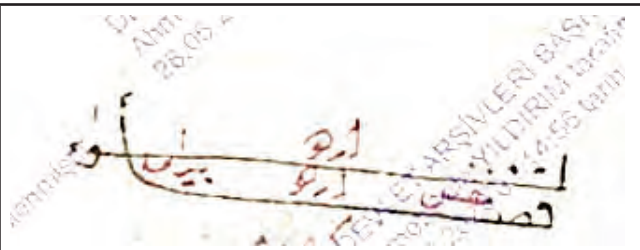
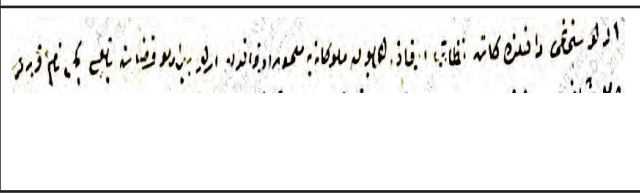
26 BOA. C.EV. 249/12415, (poz. 1); Yıldız (Haz.), *Osmanlı Belgelerinde Ordu*, Haz. Adnan Yıldız, Ordu Valiliği Yayınları, İstanbul 2013. s. 196-197.

27 BOA. HAT. 1532/49, (poz. 1); *Osmanlı Belgelerinde Ordu*, s. 202-203.

28 BOA. NFS.d. 1044, (poz. 3)

29 BOA. NFS.d. 12252, (poz. 3)

30 BOA. NFS.d. 12504, (poz. 2)

1858		Liva-i Ordu Kaza-i nefsi-i Ordu-yı Bayramlı ³¹
7 Temmuz 1858		Ordu sancağı dahilinde kâin Nezaret-i Evkâf-ı hümâyûn- mülûkâneye mülhak evkâfdan Ordu-yı Bayramlı Kazasına tâbi Keçi nâm karyede... ³²

Bayramlı adına dair tespit edilebilen son belge 7 Temmuz 1858 tarihli dir. Bu tarihten sonra köy adı³³ dışında genel bir adlandırma olarak Bayramlı veya Bayramlı ifadelerine rastlanılmamaktadır. 19. yüzyılın ikinci yarısına ait Osmanlı arşiv kayıtları incelendiğinde bölge idari merkezinde değişiklikler yapıldığı görülmektedir. İdari merkez, günümüzde Eskipazar olarak bilinen nefsi-i Ordu'dan, önce Bucak iskelesine sonra da Trabzon sancağından alınıp Ordu sancağına bağlanan Giresun'a taşınmıştır³⁴. Bu durum Ordu ve Giresun arasında ihtilafa neden olunca Ordu Sancağı, Giresun Sancağı ve Ordu Sancağı olarak ikiye bölünmüş ve Bucak, Ordu Sancağının merkezi olmuştur³⁵. Kanaatimizce tüm bu gelişmelerle Bayramlı/Bayramlı adı ortadan kalkarken Ordu adı günümüze kadar gelmiştir.

Araştırma Eserlerde Adlandırma

Bulgular ve Yorumlar

Jacob Philipp Fallmerayer tarafından yazılan ve 1827'de Münih'te basılan *Geschichte des Kaiserthum von Trapezunt* adlı eser, *Trabzon İmparatorluğunun Tarihi* adıyla Ahmet Cevat Eren tarafından Türkçeye kazandırılmıştır³⁶. Bu eserde Panaretos'a atıfta bulunularak Trabzon Komnenoslarına ait Khalibya'yı³⁷ fethedenler genel bir ifadeyle Turkmanen/*Türkmenler* olarak tanımlanmıştır. Panaretos'un kayıtlarından da istifade edilmesine rağmen Bayram Bey'den herhangi bir haber vermeyen bu eserde Khalibya'da inkişaf eden beyliğin tarihi Hacı Emir Bey'le başlatılmış ancak bir beylik veya devlet adı zikredilmemiştir³⁸.

Kazım Dilcimen'in 1940'ta C.H.P. Samsun Halkevi tarafından basılan *Canik Beyleri* isimli kitabında *Hacı Emir ve Evlatları* başlığı altında Ordu yöresi tarihine yer verilmiş³⁹ ancak beyliğe dair doğrudan bir adlandırma yapılmamıştır. Yazarın referansları incelendiğinde *Bezm u Rezm* temelli bir yazı kaleme aldığı görülmektedir. Bunun yanında Hacı Emir Bey'in ve Süleyman Bey'in faaliyetleri üzerine Fallmerayer'in Almanca *Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt* adlı eserine atıfta bulunmuştur⁴⁰. Yazarın referans aldığı hem *Bezm u Rezm*'de hem de *Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt*'ta bahsi geçen ilk bey Hacı Emir İbrahim olduğundan ve her ikisinde

31 BOA. NFS.d. 12336, (poz. 3)

32 BOA. C.EV. 590/29759, (poz. 1); İlgili belge arşivde hicri 15/11/1174 tarihli olarak girilmiştir. Tarihlendirme konusunda Adnan Yıldız'a katıldığımızı bildirmeliyim. Bu belge hicri 25 Zilkade 1274 (7 Temmuz 1858) tarihli dir. Bk. *Osmanlı Belgelerinde Ordu*, s. 200-201.

33 BOA. Y.A. RES. 124/113, (poz. 3)

34 *Osmanlı Belgelerinde Ordu*, s.68-71; İlhan Ekinci, "Ordu Şehrinin Tarihi Coğrafyası", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu*, C. I, ed., Sadullah Gülten, Tuğrul Özcan, Kamil Yavuz, Fenomen Yay., Erzurum 2021, s. 430-431; Mustafa Büyük, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ordu Kent Nüfusu", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Tuğrul Özcan, Kamil Yavuz, Fenomen Yay., Erzurum 2021, s. 516.

35 BOA. A.}MKT.MVL. 133/13, (poz. 2); BOA. MVL. 615/86, (poz. 1); Bu konu hakkındaki arşiv belgeleri için bk. *Osmanlı Belgelerinde Ordu*, s. 62-63, 68-89.

36 Jac. Ph. Fallmerayer, *Geschichte des Kaiserthum von Trapezunt*, München 1827; Jacob Philipp Fallmerayer, *Trabzon İmparatorluğunun Tarihi*, Çev., Ahmet Cevat Eren, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2011.

37 Antikçağ halklarından biridir. Demircilikleriyle meşhur olan bu halk Rumca Khalibler olarak adlandırıldığı gibi yaşadıkları coğrafya onların adına zafeten Khalibya olarak anılmaktadır. Burası kabaca günümüzdeki Altınordu ile Bulancak arasında kalan bölgedir. Bk. Ksenophon, *Anabasis: Onbinlerin Dönüşü*, Çev., Ari Çokona, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2015, s. 152.

38 Fallmerayer, *Geschichte des Kaiserthum von Trapezunt*, s. 152, 196; Fallmerayer, *Trabzon İmparatorluğunun Tarihi*, s. 146, 184.

39 Dilcimen, s. 25-29.

40 Dilcimen, s. 26, dn.2; s. 28, dn.1.

de Bayram Bey'e hiç yer verilmemesinden kaynaklı olarak konu başlığının *Hacı Emir ve Evlatları* olarak seçilmiş olması gayet tabiidir.

Mevlüt Oğuz, 1948'de yayınlanan "Taceddin Oğulları" başlıklı makalesinde herhangi bir referans göstermeden "*Zaten ileride Hacı Emir oğulları diyebileceğimiz, Ordu taraflarındaki beyliğin durumunu tetkik ederken bu meseleleri teferruatıyla zikredeceğiz*"⁴¹ cümlesine yer vermiştir. Makalenin devamı incelediğinde "Niçin ileride Hacı Emir oğulları diyebileceğimiz?" sorusuna herhangi bir cevap bulunmamaktadır.

Beylik, Yaşar Yücel'in 1970'te basılan *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti* adlı kitabında Hacı Emir beyliği, Hacı Emîr oğulları beyliği olarak adlandırılmıştır. İlgili kitabın 86 numaralı dipnotunda beylikler üzerine açıklama yapılmıştır. Hacı Emir İbrahim Bey'in Bayram Bey'in oğlu olduğu bildirilmiş ancak bir kaynak gösterilmeksizin beyliğin Hacı Emir İbrahim Bey tarafından kurulduğu iddia edilmiştir. Akabinde de "*kaynaklarda beyliklerin kuruluşları hakkında geniş bir bilgi bulunmamaktadır*" cümlesine yer verilmiştir⁴².

Bahaeddin Yediyıldız, 1985'te basılan *Ordu Kazası Sosyal Tarihi* adlı eserinde Kazım Dilcimen'in *Canik Beyleri* kitabı ve Yaşar Yücel'in *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti* kitabını referans göstererek beyliğin kurucusunun Bayram oğlu Hacı Emir Bey olduğunu ifade etmiştir⁴³. Muhtemelen bunun etkisinde kalarak beyliği *Hacı Emirli Beyliği* olarak adlandırmıştır⁴⁴.

Anthony Bryer ve David Winfield, 1985'te basılan *The Byzantine Monuments and Topography of The Pontos* adlı kitapta, beyliğin kurulduğu sahanın Panaretos Kroniği'nde Khalibia olarak anılmasından dolayı beyliği tanımlarken kullandıkları "*A dynasty of Chalibian emirs emerges by the early fourteenth Century / 14'ncü yüzyıl başlarında bir Halibya emirleri hanedanı ortaya çıktı*"⁴⁵ cümlesinden de anlaşılacağı üzere *Halibya Hanedanı* olarak adlandırmayı tercih etmişlerdir.

Faruk Sümer, 1992 yılında basılan *Çepniler* kitabında beyliği *Bayramlılar* olarak adlandırmıştır⁴⁶. Aynı yazarın 1992 yılında basılan diğer bir kitabı *Tirebolu Tarihi*'dir. Yazar, kitabın ana metninde *Bayramlı Beyliği* ve *Bayramlılar* ifadelerini kullanmayı tercih etmiş ancak eserin 38'nci sayfasında yer alan 5'nci dipnotta *Bayramlı (Hacı Emirli)* adlandırmalarını bir arada kullanmıştır⁴⁷. Yazarın yine aynı yılda basılan *Oğuzlar* kitabında bu defa *Bayramlı Beyliği* adını kullandığı görülmektedir⁴⁸. Sümer, her üç eserinde de niçin *Bayramlı* veya *Bayramlı Beyliği* adlarını kullandığını açıklamamıştır.

Ordu yöresini fetheden ve burayı kılıç hakkı olarak elinde bulunduran beylik hakkında ilk monografiyi kaleme alan yazar Necati Demir'dir. 2002'de *Türkler* serisinin 6'ncı cildinde *Hacıemiroğulları Beyliği*⁴⁹ başlıklı bir bölüm yazan ve bu yazısını genişleterek yine aynı başlıkla 2007 yılında müstakil bir kitaba dönüştüren Demir, her iki yazısında da "*Tarihi kaynaklarda ismi, Bayramoğulları Beyliği ya da Hacıemiroğulları Beyliği olarak geçmektedir. Bu ikili adlandırmaya sebep olan düşünce, beyliğin kurucusunun tam olarak belirlenememesinden kaynaklanmaktadır*"⁵⁰ cümlesini kullanmış ancak vermiş olduğu bu bilgiye dair herhangi bir referans göstermemiştir. Yalnızca, akabinde yazdığı "*Beylik; bazı kaynaklara göre Bayram Bey, bazı kaynaklara göre de Bayram Bey'in oğlu Hacı Emir İbrahim Bey tarafından kurulmuştur*" bilgisine referans olarak Sümer'in *Tirebolu Tarihi*'ni ve Yücel'in *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti* kitabını göstermiştir. Tarihi kaynakların beyliği tanımlarken *Bayramoğulları Beyliği* veya *Hacıemiroğulları Beyliği* adlarını kullandıklarını iddia eden yazar, kendisinin niçin *Hacıemiroğulları Beyliği* adını tercih ettiğine dair herhangi bir açıklama yapmamıştır.

41 Mevlüt Oğuz, "Taceddin Oğulları", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 5, Yıl 1948, s.475-476.

42 Yaşar Yücel, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara 1970, s. 89, dn.86.

43 Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, s. 41.

44 Yediyıldız, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, s. 54.

45 Anthony Bryer, David Winfield, *The Byzantine Monuments and Topography of The Pontos*, C.I, Dumbarton Oaks, Washinton D.C. 1985, s. 101.

46 Faruk Sümer, *Çepniler: Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1992, s. 40.

47 Faruk Sümer, *Tirebolu Tarihi*, Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yay., İstanbul 1992, s. 36,38,45.

48 Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1992, s. 242.

49 Necati Demir, "Hacıemiroğulları Beyliği", *Türkler*, C. 6, Ankara 2002, s. 824.

50 Necati Demir, *Hacıemiroğulları Beyliği*, Neden Kitap Yay., İstanbul 2007, s. 52.

2005'te basılan *Orta Karadeniz Kültürü* kitabı içerisinde makalesi bulunan İbrahim Erdoğan, Osmanlıların bölgeyi Canik-i Bayram olarak adlandırdığını belirtmekle birlikte beyliği tanımlarken "Hacıemiroğulları" adlandırmasını kullanmıştır⁵¹. Aynı kitaba bir makaleyle katkı sağlayan Mustafa Özdemir, tahrir kayıtlarında geçen Vilâyet-i Bayramlı ve Canik-i Bayram ifadelerine dikkat çekmekle beraber Hacıemiroğulları Beyliği tanımını kullanmayı tercih etmiştir⁵². Bu kitapta yer alan "Kimlik" başlıklı yazısında Bahaeddin Yediyıldız da Hacıemiroğulları adını kullanmıştır⁵³. Mehmet Öz, kaynak göstermeksizin "*Hacıemiroğulları Beyliği'nin kurucusu Bayram Bey*"⁵⁴ bilgisine yer vermiştir.

İbrahim Telliöğlü, 2007'de yayınlanan *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler* kitabında, beyliği dört farklı yazımda Hacıemiroğulları, Hacı-Emirli, Hacı Emirli ve Hacı-Emiroğulları⁵⁵ olarak adlandırmayı tercih etmiştir. Yazarın 2009'da yayınlanan *Kommenosların Karadeniz Hakimiyeti: Trabzon Rum Devleti* adlı kitabında "*Panaretos'un kayıtlarına göre Hacı Emiroğlu beyliğinin lideri Bayram Bey...*" ifadesi bulunmaktadır⁵⁶. Telliöğlü'nun makalelerinin derlendiği ve 2015'te basılan *Tarih Boyunca Karadeniz* adlı kitabının muhtelif bölümlerinde ve son olarak 2022'de yayınlanan *Fatsa ve Yöresi Tarihi* kitabı içerisinde yer alan "*Osmanlılardan Önce Ordu'da Türkler*" başlıklı yazısında Hacıemiroğulları adlandırılması kullanılmıştır⁵⁷.

Mithat Baş, 2012'de basılan *Ordu Yöresi Tarihi* ve 2022'de basılan *Mesudiye: Tarihi ve Kültürel Özellikleri* kitaplarında Hacıemiroğulları Beyliği adlandırmasını kullanmakla beraber bu adlandırmanın araştırmacılar tarafından ortaya atıldığına da dikkat çekmiştir⁵⁸.

Ergin Ayan, 2013'te basılan Tokat Sempozyumu Bildiriler kitabında yer alan "Tokat Çevresinde Yerel Bir Egemenlik: Hacıemiroğulları Beyliği" başlıklı yazısının başlığında her ne kadar Hacıemiroğulları Beyliği adını kullanmayı tercih etse de metinde Bayramlı adını da kullanmıştır. Ne var ki yazarın metin içerisinde kaynak göstermeden vermiş olduğu "...Bayram Bey tarafından kurulan Hacıemiroğulları Beyliği..." bilgisi dikkat çekmektedir.

Murat Keçiş, aynı zamanda doktora tezi olan ve 2013'te basılan *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler* kitabında beyliği tanımlarken iki farklı yazımda bulunarak Hacıemiroğulları ve Hacıemiroğulları adlarını kullanmıştır⁵⁹.

2016'da Savaş Eğilmez'le birlikte kaleme aldığımız "Bayramlı Beyliği ve Beylik Mirası Olarak "Ordu" Adı" başlıklı yazının hem başlığında hem de metninde Bayramlı Beyliği adlandırılması kullanılmış ve neden bu adlandırmanın tercih edildiği açıklanmıştır⁶⁰.

Bahaeddin Yediyıldız, 2018'de yayınlanan *Hacıemiroğulları Beyliği'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Ordu Tarihi'nden İzler* adlı eserinin başlığında olduğu gibi metninde de Hacıemiroğulları Beyliği adlandırması kullanmış ve kaynak göstermeksizin "*Hacıemiroğulları Beyliği'nin kurucusu olan Bayram Bey*" bilgisine yer vermiştir⁶¹.

Tunay Karakök, 2018'de Siyer Yayınlarından çıkan İslâm Tarihi ve Medeniyeti serisinin *Anadolu Beylikleri* genel başlığını taşıyan 11. cildinde *Canik Beyleri/Beylikleri* başlıklı yazısında Hacıemiroğulları (Bayramoğulları)

51 İbrahim Erdoğan, "Orta Karadeniz Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyası", *Orta Karadeniz Kültürü*, Yay. Haz., Bahaeddin Yediyıldız, Hakan Kaynar, Serhat Küçük, Ankara 2005, s. 29.

52 Mustafa Özdemir, "Orta Karadeniz Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyasına Başka Bir Bakış", *Orta Karadeniz Kültürü*, Yay. Haz., Bahaeddin Yediyıldız, Hakan Kaynar, Serhat Küçük, Ankara 2005, s. 47, 50.

53 Bahaeddin Yediyıldız, "Kimlik", *Orta Karadeniz Kültürü*, Yay. Haz., Bahaeddin Yediyıldız, Hakan Kaynar, Serhat Küçük, Ankara 2005, s. 184-185.

54 Mehmet Öz, "Dedeler ve Torunlar", *Orta Karadeniz Kültürü*, Yay. Haz., Bahaeddin Yediyıldız, Hakan Kaynar, Serhat Küçük, Ankara 2005, s. 204-205.

55 Telliöğlü, *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*, s. 165-167.

56 İbrahim Telliöğlü, *Kommenosların Karadeniz Hakimiyeti: Trabzon Rum Devleti (1204-1461)*, Serander Yay., Trabzon 2009, s. 95.

57 İbrahim Telliöğlü, *Tarih Boyunca Karadeniz*, Serander Yay., Trabzon 2015, s. 118, 147, 184-186, 189-190, 211-212, 229, 264-266; İbrahim Telliöğlü, "Osmanlılardan Önce Ordu'da Türkler", *Fatsa ve Yöresi Tarihi*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Murat Özkan, Mesut Karakulak, Kamil Yavuz, Cevat Erbil, Fatsa Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2022, s. 49-51.

58 Mithat Baş, *Ordu Yöresi Tarihi*, Ordu Belediyesi Yay., Ordu 2012, s. 85, 87; Mithat Baş, *Mesudiye: Tarihi ve Kültürel Özellikleri*, Mesudiye Belediyesi Yay., İstanbul 2022, s. 85, 87.

59 Murat Keçiş, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler (1204-1404)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2013, s. 96, 131, 125.

60 Eğilmez, Yıldırım, s. 315-319.

61 Bahaeddin Yediyıldız, *Hacıemiroğulları Beyliği'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Ordu Tarihi'nden İzler*, Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., Ordu 2018, s. 50.

Beyliği başlığını kullanmıştır. Yazarın metni incelendiğinde bu adlandırmayı yaparken Demir'in yukarıda bahsedilen eserlerinin kat'i surette etkisinde kaldığı hem ana metinde hem de dipnotta neredeyse birebir aynı ifadeleri kullandığı görülmektedir⁶².

2018'de Feridun M. Emecen, "XIV. Asır Doğu Karadeniz Tarihinden Bir Safha: Hacıemiroğulları, Giresun ve Kuşdoğan Bey İlişkisi Hakkında Neler Biliyoruz?" başlıklı makalesinde *Hacıemiroğulları* adlandırmasını kullanmayı tercih etmiştir⁶³. 2021'de basılan *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu* adlı kitap Ordu tarihi açısından bir külliyat niteliğindedir. Kitap içerisindeki makaleler incelendiğinde Feridun M. Emecen, "Trabzon Canik Sınırı Ordu Bayramlı Vilayeti Teşekkülü Üzerine Notlar" başlıklı yazısında *Hacıemiroğulları* adını kullanmıştır⁶⁴. İlhan Ekinci, aynı kitap içerisindeki "Ordu Şehrini Tarihi Coğrafyası" başlıklı yazısında kaynak göstermeden "*Günümüzde Ordu'ya adını veren ilk yerleşim yerinin kurucuları, bölgeyi Türk fethine ve iskanına açan Hacıemiroğulları Beyliği'dir*"⁶⁵ bilgisine yer vermiştir. Özkan Özer Keskin ve Mustafa Büyük, Hacıemiroğulları adlandırmalarını kullanmışlardır⁶⁶. Ergin Ayan, bu kitapta yer alan "Ordu Adının Manası ve Mahiyeti" başlıklı yazısında;

"14. ve 15. yüzyıllarda hüküm sürmüş olan beyliğe araştırmacılar genel bir eğilim olarak Hacıemiroğulları adını vermişlerse de hâkimiyet kurdukları bölge Osmanlı tahrir kayıtlarında Vilâyet-i Bayramlı olarak geçmektedir. Bunun nedeni beyliğin böyle adlandırılmasına muhatap olan şahsiyetin yani Bayram Bey'in, Hacı Emîr Bey'in babası olmasıdır. Tarihî kaynaklardan elde edilen bilgilere göre beyliğe Bayramlı Beyliği ya da Hacıemiroğulları Beyliği adını vermek mümkündür. Bu iki ad arasında kalınmasının sebebi, beyliğin Bayram Bey ya da Bayram Bey'in oğlu Hacı Emir İbrahim Bey tarafından kurulmuş olmasıdır"⁶⁷ diyerek bir açıklamada ve yorumda bulunmuş ancak vermiş olduğu bu bilgiye herhangi bir kaynak göstermemiştir. Metinden anlaşıldığı üzere yazarın adlandırma konusundaki önerisi her iki adlandırmanın da kullanılması yönündedir.

2022'de basılan *Fatsa ve Yöresi Tarihi* kitabı içerisinde yazıları bulunan Ayşegül Öztürk Çilingir, Hacıemiroğulları Beyliği⁶⁸, Ayşe Ayçiçek, Hacıemiroğulları Beyliği⁶⁹ ve Bekir Sarıyıldız, Hacıemiroğulları Beyliği⁷⁰ ifadelerine yer vermişlerdir. Aynı yıl bir sempozyumda "Trabzon Rum Devleti'nin Dış Politikasında Hacıemiroğulları Beyliği" başlıklı bir bildiri sunan Fatma İnce Sancaklı, şahsımın da ortak yazarı olduğu "Bayramlı Beyliği ve Beylik Mirası Olarak "Ordu" Adı" başlıklı metnin tüm sayfalarına atıfta bulunarak "*Canik Bölgesi'nin doğu kısımlarını fethederek, bir Türk yurdu haline getiren Bayramlılar, bazı kaynaklarda Hacıemiroğulları Beyliği olarak da isimlendirilmektedir*" bilgisine yer vermiştir⁷¹. Bu cümle, atıf yapılan metnin *Hacıemiroğulları Beyliği* adlandırmasını savunduğu izlenimi oluşturmaktaysa da Savaş Eğilmez ve tarafımdan yazılan metin hem başlığıyla hem de 315-319'uncu sayfalar arasını içeren "Bayramlı Adı" başlığı altındaki metinle *Hacıemiroğulları Beyliği* adlandırmasına bir reddiyedir⁷².

Sonuç ve Öneriler

Ordu yöresinin erken Türk tarihi hakkında bilgi veren dört ana kaynak bulunmaktadır. Bunlar Panaretos

62 Tunay Karakök, "Canik Beyleri/Beylikleri", İslâm Tarihi ve Medeniyeti: Anadolu Beylikleri, C. 11, Siyer Yayınları, İstanbul 2018, s. 180-181.

63 Feridun M. Emecen, "XIV. Asır Doğu Karadeniz Tarihinden Bir Safha: Hacıemiroğulları, Giresun ve Kuşdoğan Bey İlişkisi Hakkında Neler Biliyoruz?", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 25, Yıl 2018, s. 133-142.

64 Feridun M. Emecen, "Trabzon Canik Sınırı Ordu Bayramlı Vilayeti Teşekkülü Üzerine Notlar", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Tuğrul Özcan, Kamil Yavuz, Fenomen Yay., 2021, s. 184.

65 Ekinci, "Ordu Şehrini Tarihi Coğrafyası", s. 426.

66 Özkan Özer Keskin, "Ordu Kazası Vakıfları (1826-1935)", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Tuğrul Özcan, Kamil Yavuz, Fenomen Yay., Erzurum 2021, s. 470; Büyük, s. 513-514.

67 Ergin Ayan, "Ordu Adının Manası ve Mahiyeti", *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Tuğrul Özcan, Kamil Yavuz, Fenomen Yay., Erzurum 2021, s. 151.

68 Ayşegül Öztürk Çilingir, "Orta Çağda Fatsa Limanı", *Fatsa ve Yöresi Tarihi*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Murat Özkan, Mesut Karakulak, Kamil Yavuz, Cevat Erbil, Fatsa Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2022, s. 33.

69 Ayşe Ayçiçek, "Trabzon Rum Devleti Zamanında Fatsa ve Çevresi", *Fatsa ve Yöresi Tarihi*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Murat Özkan, Mesut Karakulak, Kamil Yavuz, Cevat Erbil, Fatsa Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2022, s. 87.

70 Bekir Sarıyıldız, "Fatsa ve Civarında Çepni Yerleşimi", *Fatsa ve Yöresi Tarihi*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Murat Özkan, Mesut Karakulak, Kamil Yavuz, Cevat Erbil, Fatsa Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2022, s. 102-103.

71 Fatma İnce Sancaklı, "Trabzon Rum Devleti'nin Dış Politikasında Hacıemiroğulları Beyliği", *IV. International Halich Congress on Multidisciplinary Scientific Research 4-5 August 2022*, Ed., Mustafa Sarper Alap, Gulnaz Gafurova, Farabi Publishing House, İstanbul 2022, s. 9.

72 Eğilmez, Yıldırım, s. 315-319.

Kroniği, Bezm u Rezm, Ruy Gonzalez de Clavijo seyahatnamesi ve 1455 yılında düzenlenen tahrir defteridir. İlk üç kaynak bölgenin siyasî ve askerî tarihi açısından çok önemli bilgiler veriyor olmalarına rağmen beyliğin adlandırılması konusunda bilgi içermemektedirler.

Bölgenin siyasî bir bütün olarak adlandırılmasına 1455 yılı tahrir defterinde tesadüf edilmektedir. Burada Ordu yöresi için Vilâyet-i Bayramlı ifadesi kullanılmıştır. Çağdaş kaynaklar incelendiğinde Osmanlılar tarafından ilhak edilen beyliklere ait toprakların Osmanlı öncesinde mevcut olan beyliklerin kurucularının adıyla veya Osmanlı öncesi dönemdeki adlarıyla anılmaya devam ettiği anlaşılmaktadır. Bu bilgi uyarınca bölgenin Osmanlı öncesi dönemde de Bayramlı olarak anıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu adlandırmanın, Panaretos Kroniği'nde bahsedilen Bayram Bey'le ilgili olduğu güçlü bir olasılıktır. Böylece 1455-1858 yılları arasında 400 yıl boyunca Ordu için kullanılan Bayramlı ve Bayramlı adlarının Bayram Bey'le olan bağlantısı anlaşılabilir.

Araştırma eserler incelendiğinde; beylik tanımlanırken en çok kullanılan ifadenin Hacıemiroğulları olduğu görülmektedir. Osmanlı arşiv kayıtlarında yalnızca Bayramlı veya Bayramlı tanımlamaları kullanılmışken araştırmacılar beyliğin tanımlanırken Türkmenler, Halıbya Hanedanı, Hacıemiroğulları, Hacıemiroğulları, Bayramoğulları, Hacı Emirli, Hacı-Emirli, Hacı-Emiroğulları, Bayramlılar, Bayramlı, Bayramlı gibi birçok yazım ve ifade şekli benimsemişlerdir. Dolayısıyla beylik adlandırılırken ad konusunda birlik sağlanamadığı gibi yazım konusunda da bir birliğin olmadığı anlaşılmaktadır.

Hacıemiroğulları adı ilk olarak 1948 yılında Mevlüt Oğuz tarafından kullanılmıştır. Yaptığımız araştırmalardan yola çıkarak, bu adlandırmanın tarihi kaynaklarda yer almadığı ve araştırmacının verdiği bir isim olduğunu ifade etmek yanlış olmayacaktır. Kanaatimizce bu adlandırmanın ortaya çıkmasındaki ana neden, yazılan metinlerin Bezm u Rezm temelli kaleme alınması ve burada adı bahsedilen ilk hükümdarın Hacı Emir İbrahim Bey olmasıdır. Bunun yanı sıra bölge tarihi yazılırken en çok kullanılan ana kaynaklardan biri olan Ruy Gonzalez de Clavijo'nun seyahatnamesinde Arzamiir adından bahsedilmesi ve bu adın Hacı Emir Bey'le ilişkilendirilmesi, Osmanlı arşiv kayıtlarının çok fazla dikkate alınmamış olması, Hacıemiroğulları adının pekişmesine neden olmuştur. Özellikle son yıllarda yazılan metinlerde herhangi bir referans gösterilmeden Hacıemiroğulları adına yer veriliyor olması, bu adın araştırmacılar nazarında genel kabule dönüştüğünü göstermektedir.

Osmanlı arşiv belgelerinin ifadelerine uygun olarak Bayramlı veya Bayramlı Beyliği adlandırmasını ilk kullanan Faruk Sümer'dir. Bunun yanı sıra Savaş Eşilmez ve tarafımdan yazılan ve Bayramlı Beyliği adlandırmasını tercih ettiğimiz makale haricinde hiçbir eserde beyliğin adının neden Hacıemiroğulları veya neden Bayramlı/Bayramlı olması gerektiği konusunda bir değerlendirme yapılmamıştır.

Netice itibarıyla yaptığımız araştırmalar sonucunda kanaatimize göre her ne kadar 1948 yılında kullanıma girmiş ve son yıllarda genel kabule dönüşmüş olsa da beylik tanımlanırken Hacıemiroğulları Beyliği adından ziyade tarihi kaynaklarda adından bahsedilen ilk hükümdarın Bayram Bey olması ve beylik topraklarına dair ilk resmî belge olan 1455 tahririnde Ordu ve çevresinin genel bir adlandırmayla Bayramlı olarak anılmasından dolayı *Bayramlı Beyliği* adı kullanılmalıdır. Bu adın yaygınlaştırılmasında tarihçilerin ve yerel yönetimlerin tutumu oldukça önemlidir.

Teşekkür

Orta Karadeniz'de Türk İskânı: Bayramlı / Hacıemiroğulları Beyliği ve Mirası Çalıştayı'nın hazırlanmasında büyük katkıları olan Ordu Büyükşehir Belediye Başkanı Dr. Mehmet Hilmi GÜLER Beyefendi başta olmak üzere Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür, Turizm ve Sanat Dairesi Başkanı Sayın Zabit YÖN'e, Kültür, Turizm ve Sanat Şube Müdürü Sayın Mehmet DEMİRBAŞ'a, Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. Sadullah GÜLTEN'e, Tarih Bölüm Başkan yardımcısı Doç. Dr. Murat ÖZKAN, Doç. Dr. Mesut KARAKULAK'a ayrıca Dr. Öğr. Üyesi Kamil YAVUZ'a ve bildirimleriyle Ordu yöresi tarihinin aydınlanmasına katkı sağlayan tüm katılımcılara teşekkür ederim.

Kaynakça

Arşiv Belgeleri

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (Çevrimiçi Katalog)

BOA. A.}MKT.MVL. 133/13

BOA. C.EV. 249/12415

BOA. C.EV. 249/12415

BOA. C.EV. 590/29759

BOA. DFE.RZ.d. 1

BOA. HAT. 1532/49

BOA. KK.d. 2765

BOA. MAD.d. 299

BOA. MVL. 615/86

BOA. NFS.d. 1044

BOA. NFS.d. 12252

BOA. NFS.d. 12336

BOA. NFS.d. 12504

BOA. TK.GM.d. 99

BOA. TT.d. 13

BOA. TT.d. 14

BOA. TT.d. 37

BOA. TT.d. 387

BOA. TT.d. 557

BOA. TT.d. 716

BOA. TT.d. 1085

BOA. Y.A. RES. 124/113

Yayınlanmış Arşiv Belgeleri

Osmanlı Belgelerinde Ordu, Haz. Adnan Yıldız, Ordu Valiliği Yayınları, İstanbul 2013.

ÖZ, Mehmet-Acun, Fatma, *Orta Karadeniz Tarihinin Kaynakları VII: Karahisar-ı Şarkî Sancağı Mufassal Avârız Defteri (1642-43 Tarihli)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2008.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin - Öz, Mehmet - Üstün, Ünal, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları III: 387 Numaralı Defter-i Karaman ve Rum'un Canik Livâsı'na Âit Bölümü (1520)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2002.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin - Üstün, Ünal, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları I: 1455 Tarihli Tahrir Defteri*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1992.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin - Üstün, Ünal, *Ordu Yöresi Tarihinin Kaynakları II: 1485 Tarihli Tahrir Defteri*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2002.

Ana Kaynaklar

Aziz b. Erdeşir-i Esterâbâdî, *Bezm u Rezm (Eğlence ve Savaş)*, Çev., Mürsel Öztürk, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2014.

Aziz bin Erdeşir-i Esterâbâdî, *Anadolu Türklerine Aid Tarihi Menbalar I: Bezm u Rezm (Farsça)*, Neşr., Köp-rülüzâde Mehmed Fuad Bey, Evkâf Matbaası, İstanbul 1928.

Historia del Gran Tamorlan: E Itinerario y Enarracion del Viage, y Relacion de la Embajada que Ruc Gonzalez de Clavijo le Hizo por Mandado del Muy Poderoso Senor Rey don Henrique el Tercero de Castilla, Madrid 1782.

Kitâb-ı Cihânnümâ li-Kâtib Çelebi, Tıpkıbasım, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2009.

Panaret'in Trabzon Tarihi, Neşr., A. Hahanov, Terc., Enver Uzun, Eser Ofset, Trabzon 2004.

Ruy Gonzâlez de Clavijo, *Timur Devrinde Kadis'ten Semerkant'a Seyahat*, Çev., Ömer Rıza Doğrul, Köprü Kitapları, İstanbul 2016.

Araştırma Eserler

AYAN, Ergin, "Ordu Adının Manası ve Mahiyeti", Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu, C. I, Ed., Sadullah Gül-ten, Tuğrul Özcan, Kamil Yavuz, Fenomen Yay., Erzurum 2021, s.151-168.

AYAN, Ergin, "Tokat Çevresinde Yerel Bir Egemenlik: Hacıemiroğulları Beyliği", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tokat Sempozyumu 01-03 Kasım 2012 Tokat Bildiriler*, C. I, Ed., Ali Açık, Samettin Başol, Ali Osman Solmaz, Murat Hanılçe, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yay., Tokat 2013, s. 23-44.

AYÇİÇEK, Ayşe, "Trabzon Rum Devleti Zamanında Fatsa ve Çevresi", *Fatsa ve Yöresi Tarihi*, C. I, Ed., Sadul-lah Gülten, Murat Özkan, Mesut Karakulak, Kamil Yavuz, Cevat Erbil, Fatsa Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2022, s. 77-95.

BAŞ, Mithat, *Mesudiye: Tarihi ve Kültürel Özellikleri*, Mesudiye Belediyesi Yay., İstanbul 2022.

BAŞ, Mithat, *Ordu Yöresi Tarihi*, Ordu Belediyesi Yay., Ordu 2012.

BRYER, Anthony-Winfield, David, *The Byzantine Monuments and Topography of The Pontos*, Vol. I, Dum-barton Oaks, Washinton D.C. 1985.

DEMİR, Necati, “*Hacemiroğulları Beyliği*”, *Türkler*, C.6, Ankara 2002, s. 824-829.

DEMİR, Necati, “Orta Karadeniz Bölgesi'nin 13. Yüzyıldaki Fatih: Kuştoğan Bey”, *ZfWT*, Vol. 7, No. 2, Yıl 2015, s. 9-20.

DEMİR, Necati, *Hacemiroğulları Beyliği*, Neden Kitap Yay., İstanbul 2007.

DİLCİMEN, Kazım, *Canik Beyleri*, C.H.P. Samsun Halkevi Yay., Ahali Matbaası, Samsun 1940.

EĞİLMEZ, Savaş-Yıldırım, Ahmet Safa, “Bayramlı Beyliği ve Beylik Mirası Olarak “Ordu” Adı”, Çayeli'nden Erzurum'a Yrd. Doç. Dr. Cemil Kutlu: Armağan Kitap, Ed., Selami Kılıç, Ahmet Safa Yıldırım, Atatürk Üniversitesi Yay., Erzurum 2016, s. 307-346.

EKİNCİ, İlhan, “Ordu Şehrinin Tarihi Coğrafyası”, Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu, C. I, Ed., Sadullah Gül-ten, Tuğrul Özcan, Kamil Yavuz, Fenomen Yay., Erzurum 2021, s. 421-466.

EMECEN, Feridun M., “Trabzon Canik Sınırı Ordu Bayramlı Vilayeti Teşekkülü Üzerine Notlar”, Tarihi ve Kül-türel Boyutlarıyla Ordu, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Tuğrul Özcan, Kamil Yavuz, Fenomen Yayınları, Erzurum 2021, s. 183-192.

EMECEN, Feridun M., “XIV. Asır Doğu Karadeniz Tarihinden Bir Safha: Hacemiroğulları, Giresun ve Kuşdo-ğan Bey İlişkisi Hakkında Neler Biliyoruz?”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S. 25, Yıl 2018, s. 133-144.

ERDOĞDU, İbrahim, “Orta Karadeniz Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyası”, *Orta Karadeniz Kültürü*, Yay. Haz., Ba-haeddin Yediyıldız, Hakan Kaynar, Serhat Küçük, Ankara 2005, s. 21-32.

FALLMERAYER, Jac. Ph., *Geschichte des Kaiserthum von Trapezunt*, München 1827.

FALLMERAYER, Jacob Philipp, *Trabzon İmparatorluğunun Tarihi*, Çev., Ahmet Cevat Eren, Türk Tarih Kuru-mu Yay., Ankara 2011.

İNCE SANCAKLI, Fatma, “Trabzon Rum Devletinin Dış Politikasında Hacemiroğulları Beyliği”, *IV. Internati-onal Halich Congress on Multidisciplinary Scientific Research 4-5 August 2022*, Ed., Mustafa Sarper Alap, Gulnaz Gafurova, Farabi Publishing House, İstanbul 2022, s. 1-15.

KARAKÖK, Tunay, “Canik Beyleri/Beylikleri”, İslâm Tarihi ve Medeniyeti: Anadolu Beylikleri, C. 11, Siyer Ya-yınları, İstanbul 2018, s. 173-220.

KEÇİŞ, Murat, *Trabzon Rum İmparatorluğu ve Türkler (1204-1404)*, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2013.

KESKİN, Özkan Özer, “Ordu Kazası Vakıfları (1826-1935)”, *Tarihi ve Kültürel Boyutlarıyla Ordu*, C. I, Ed., Sa-dullah Gülten, Tuğrul Özcan, Kamil Yavuz, Fenomen Yay., Erzurum 2021, s. 467-510.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S. “Osmanlı'dan Günümüze Yer Adları”, *Bellekten*, C.76, Sa.275, Nisan 2012, s. 147-166.

OĞUZ, Mevlüt, “Taceddin Oğulları”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.6, S.5, s. 469-487.

ÖZ, Mehmet, "Dedeler ve Torunlar", *Orta Karadeniz Kültürü*, Yay. Haz., Bahaeddin Yediyıldız, Hakan Kaynar, Serhat Küçük, Ankara 2005, s. 203-212.

ÖZDEMİR, Mustafa, "Orta Karadeniz Bölgesi'nin Tarihi Coğrafyasına Başka Bir Bakış", *Orta Karadeniz Kültürü*, Yay. Haz., Bahaeddin Yediyıldız, Hakan Kaynar, Serhat Küçük, Ankara 2005, s. 33-56.

ÖZTÜRK ÇİLİNGİR, Ayşegül, "Orta Çağda Fatsa Limanı", *Fatsa ve Yöresi Tarihi*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Murat Özkan, Mesut Karakulak, Kamil Yavuz, Cevat Erbil, Fatsa Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2022, s. 33-41.

SARIYILDIZ, Bekir, "Fatsa ve Civarında Çepni Yerleşimi", *Fatsa ve Yöresi Tarihi*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Murat Özkan, Mesut Karakulak, Kamil Yavuz, Cevat Erbil, Fatsa Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2022, s. 97-110.

SÜMER, Faruk, Çepniler: Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1992.

SÜMER, Faruk, *Oğuzlar (Türkmenler) Tarihleri-Boy Teşkilatı-Destanları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay., İstanbul 1992.

SÜMER, Faruk, *Tirebolu Tarihi*, Tirebolu Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yay., İstanbul 1992.

TELLİOĞLU, İbrahim, "Osmanlılardan Önce Ordu'da Türkler", *Fatsa ve Yöresi Tarihi*, C. I, Ed., Sadullah Gülten, Murat Özkan, Mesut Karakulak, Kamil Yavuz, Cevat Erbil, Fatsa Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2022, s. 43-56.

TELLİOĞLU, İbrahim, *Komnenosların Karadeniz Hakimiyeti: Trabzon Rum Devleti (1204-1461)*, Serander Yay., Trabzon 2009.

TELLİOĞLU, İbrahim, *Osmanlı Hakimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*, Serander Yay., Trabzon 2007.

TELLİOĞLU, İbrahim, *Tarih Boyunca Karadeniz*, Serander Yay., Trabzon 2015.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 2011.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, "Kimlik", *Orta Karadeniz Kültürü*, Yay. Haz., Bahaeddin Yediyıldız, Hakan Kaynar, Serhat Küçük, Ankara 2005, s. 181-186.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, *Hacıemiroğulları Beyliği'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne Ordu Tarihinden İzler*, Ordu Büyükşehir Belediyesi Kültür Yay., Ordu 2018.

YEDİYILDIZ, Bahaeddin, *Ordu Kazası Sosyal Tarihi*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara 1985.

YÜCEL, Yaşar, *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-1398)*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yay., Ankara 1970.